

JAKOB HEDENSKOG (FOI) & JESPER ROINE (SITE)

FOI är en huvudsakligen uppdragsfinansierad myndighet under Försvarsdepartementet. Kärnverksamheten är forskning, metod- och teknikutveckling till nytta för försvar och säkerhet. Organisationen har cirka 1000 anställda varav ungefär 800 är forskare. Detta gör organisationen till Sveriges största forskningsinstitut. FOI ger kunderna tillgång till ledande expertis inom ett stort antal tillämpningsområden såsom säkerhetspolitiska studier och analyser inom försvar och säkerhet, bedömning av olika typer av hot, system för ledning och hantering av kriser, skydd mot och hantering av farliga ämnen, IT-säkerhet och nya sensorers möjligheter.

Jakob Hedenskog (FOI) & Jesper Roine (SITE)

Transnistrien

En ekonomisk och säkerhetspolitisk
analys

Framsida: Bild från Wikipedia

Titel	Transnistrien: En ekonomisk och säkerhetspolitisk analys
Title	Transnistria: An Economic and Security Political Analysis
Rapportnr/Report no	FOI-R--2784--SE
Rapporttyp Report Type	Användarrapport/User report
Månad/Month	Juni/June
Utgivningsår/Year	2009
Antal sidor/Pages	40 p
ISSN	ISSN 1650-1942
Kund/Customer	Utrikesdepartementet/Ministry of Foreign Affairs
Kompetenskloss	1 Säkerhetspolitisk analys
Extra kompetenskloss	
Projektnr/Project no	E 12512
Godkänd av/Approved by	Jörgen Lindström
FOI, Totalförsvarets Forskningsinstitut	FOI, Swedish Defence Research Agency
Avdelningen för Försvarsanalys	Division of Defence Analysis
164 90 Stockholm	SE-164 90 Stockholm

Sammanfattning

Transnistriens ekonomi är liten och dess befolkning fattig i BNP/capita-termer räknat. Ekonomins huvudsakliga aktiviteter är baserade på ett litet antal stora företag som till största del ärvt från sovjettiden. Regionens totala ekonomi är ungefär en tredjedel av vad den var 1990, detta trots en kraftig ekonomisk tillväxt under det senaste decenniet. Under denna period har Transnistrien fortsatt att ackumulera en mycket stor utlandsskuld, i storleksordningen 200-300 procent av BNP (till största del en statsskuld i form av uteblivna betalningar till Gazprom), samtidigt som man sålt de flesta statliga tillgångar. Handels- och bytesbalansunderskotten är kroniskt stora och detta beror inte på att regionen attraherar stora utländska direktinvesteringar. Sammantaget betyder detta att utgångsläget är mycket dåligt för att klara av en kris som den pågående globala recessionen. Helhetsbedömningen är att Transnistrien inte skulle klara av dagens situation utan hjälp utifrån. Denna hjälp kommer till största del nu liksom den gjort sedan början av 1990-talet från Ryssland.

Ryska ekonomiska och politiska intressen är idag de i särklass viktigaste i Transnistrien och en lösning av konflikten med Moldavien som inte involverar Ryssland är otänkbar. Även om Ryssland idag gynnas av *status quo* kan inte på sikt uteslutas att Ryssland skulle släppa taget om Transnistrien och öppna för en återförening med Moldavien förutsatt att dess inflytande över Moldavien inte äventyras.

Nyckelord: Transnistrien, Moldavien, Ryssland, EU, Ukraina, ekonomi, säkerhetspolitik, Transnistrienkonflikten, Gazprom, Igor Smirnov, Jevgenij Sjevtjuk

Summary

Transnistria's economy is small and its population poor in terms of GDP/capita. The main economic activities in Transnistria are mainly based on a small number of big enterprises inherited from the Soviet era. The total economy of the region is one third of what it was in 1990, despite a strong economic growth during the last decade. During this period, the region has accumulated a big foreign debt, around 200-300 per cent of GDP (to a great extent in form of failed payments to Gazprom for gas deliveries) and, at the same, it has time sold out state assets. Deficit in trade and balance of current account are chronic and it is not due to that the region attracts foreign direct investments. All in all, it implies that the position of Transnistria is very bad when coping with the current global recession. The comprehensive picture is that Transnistria does not settle the situation without external help. This help will come and has since the beginning of the 1990s been coming from Russia.

Russian economic and political interests are today the outstanding most important in Transnistria and a solution of the conflict with Moldova without Russian participation is unthinkable. Even if Russia today is favoured by status quo it cannot be excluded in the future that Russia would give up Transnistria and open up for a re-integration with Moldova provided that its influence over Moldova would not jeopardized.

Keywords: Transnistria, Moldova, Russia, EU, Ukraine, economy, security policy, Transnistrian conflict, Gazprom, Igor Smirnov, Yevgeny Shevchuk

Innehållsförteckning

1	Inledning	7
2	Bakgrundsfakta	8
3	Den politiska och institutionella bakgrunden	11
4	Transnistriens ekonomi	14
4.1	BNP:s sammansättning.....	14
4.2	Handel.....	17
4.3	Betalningsbalans och långsiktig hållbarhet.....	20
5	Ekonomiska aspekter av relationen till Ryssland	23
5.1	Rysslands roll som energileverantör.....	23
5.2	Rysslands roll som lån- och biståndsgivare.....	24
6	Effekter av den ekonomiska krisen	26
7	Maktförhållanden i Transnistrien	28
7.1	Styrelseskick och partisystem.....	28
7.2	Maktgrupper i Transnistrien.....	30
7.3	Maktkamp och klanernas relationer till Ryssland.....	32
8	Ryska och ukrainska ekonomiska intressen i Transnistrien	34
9	Slutsatser	37
10	Referenser	40

1 Inledning

Denna rapport handlar i huvudsak om ekonomin i den moldaviska utbrytarrepubliken Transnistrien.¹ Att regionen benämns just ”Transnistrien” men också i flera sammanhang presenteras som om det vore ett självständigt land ska inte tolkas som ett uttryck för några normativa uppfattningar i frågan. Däremot är det faktum att regionen *de facto* agerar som om den vore självständig samtidigt som den *de jure* inte erkänns som självständig stat av något annat land av stor vikt för innehållet i rapporten.

För det första betyder det att den ekonomiska och institutionella utvecklingen inte systematiskt följs av några internationella organisationer (IMF, Världsbanken, FN, etc.) som vanligen tjänar som källa för oberoende och jämförbar statistik. Så långt möjligt används här uppgifter ifrån oberoende forskningsinstitut men även deras data kommer ifrån ”officiella källor” i Transnistrien. I möjligaste mån har uppgifter från olika källor jämförts och beräkningar har gjorts för att få en uppfattning om de är rimliga, men faktum kvarstår att det på många viktiga punkter finns oklarheter i tillgänglig statistik.

För det andra betyder Transnistriens *de facto* självständighet och *de jure* moldaviska tillhörighet att rättsläget är högst oklart vad gäller en rad viktiga detaljer i Transnistriens ekonomi. Till exempel har Transnistrien sålt statliga företag som *de jure* borde vara moldaviska samt byggt upp en gigantisk utlandsskuld (i förhållande till ekonomins storlek) som man vid olika tillfällen menat ska betraktas som moldavisk. Hur dessa mellanhanden *de facto* hanteras gör stor skillnad för hur man ska se på den transnistrisk ekonomien, dess förmåga att klara den nuvarande krisen samt för möjligheten att hitta lösningar på konflikten med Moldavien.

Syftet med rapporten är att ge en översikt både över Transnistriens ekonomi (BNP, handelsflöden, statsbudget, skuldsituation, FDI, kopplingar till Ryssland och grannländerna) och över vilka som är de centrala aktörerna i Transnistrien (politiska, ekonomiska, utländska m.m.) samt att analysera hur maktförhållanden/relationer ser ut.

Rapporten är en samproduktion mellan FOI och Östekonomiska institutet/Stockholm Institute of Transition Economics (SITE) vid Handelshögskolan i Stockholm.

---

¹ Skälet till att vi valt att använda namnen Transnistrien respektive Moldavien (och inte Transdniestrrepubliken, Pridnestrovije eller *Pridnestrovskaja Moldavskaja Respublika*, PMR, som är den beteckning den styrande politiska eliten själv vill använda, respektive Moldova) är rent praktisk. Trots goda skäl för alternativa benämningar är ändå Transnistrien och Moldavien de vanligaste benämningarna på svenska och också de som dominerar inom svensk utrikesförvaltning.

2 Bakgrundsfakta

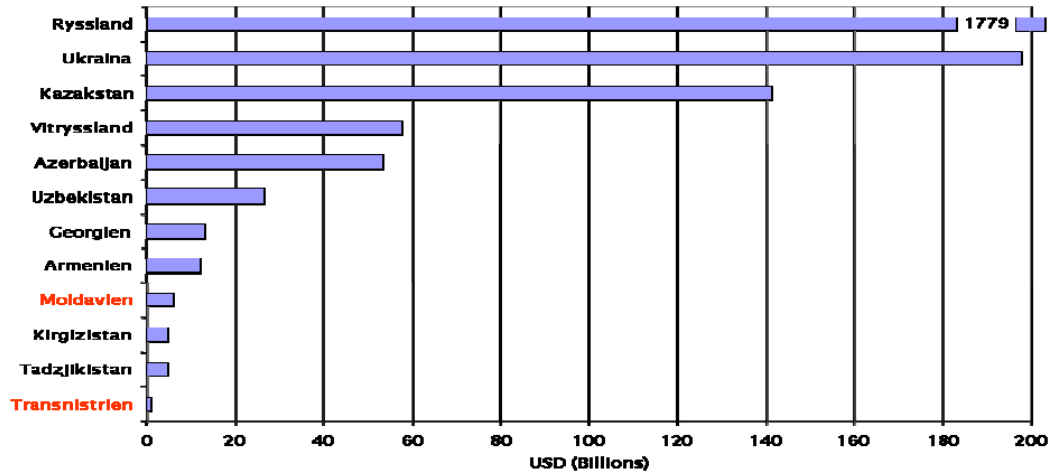

Karta från *The Economist*

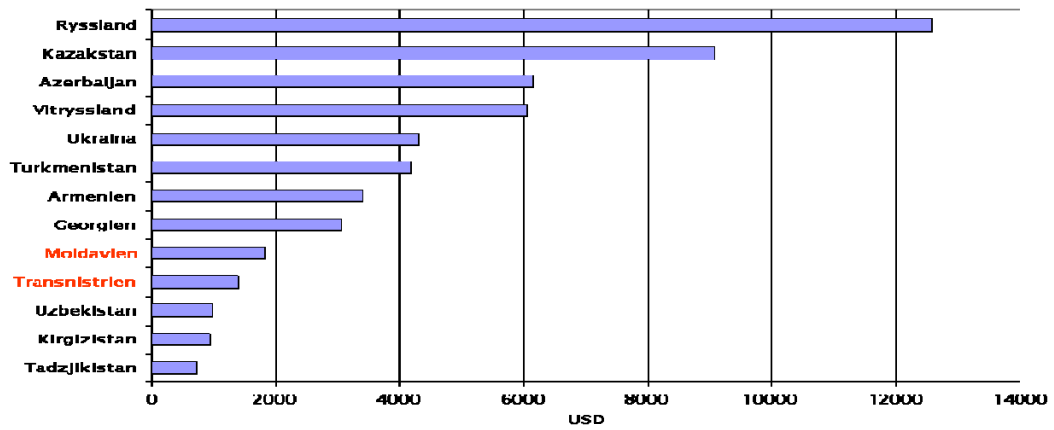
Jämförelser i areal, befolkning och BNP mellan Moldavien och Transnistrien

	Moldavien	Transnistrien
Areal	33 846 km ²	4 163 km ²
Befolkn. (2008 uppskattn.)	3 573 000	550 000
Befolkningstäthet	106/km ²	132/km ²
Huvudstad (invånare)	Chisinau (650 000)	Tiraspol (160 000)
BNP (miljoner USD)	6 540	770
BNP/cap (2008 uppskattn.)	1 830 USD	1 400 USD

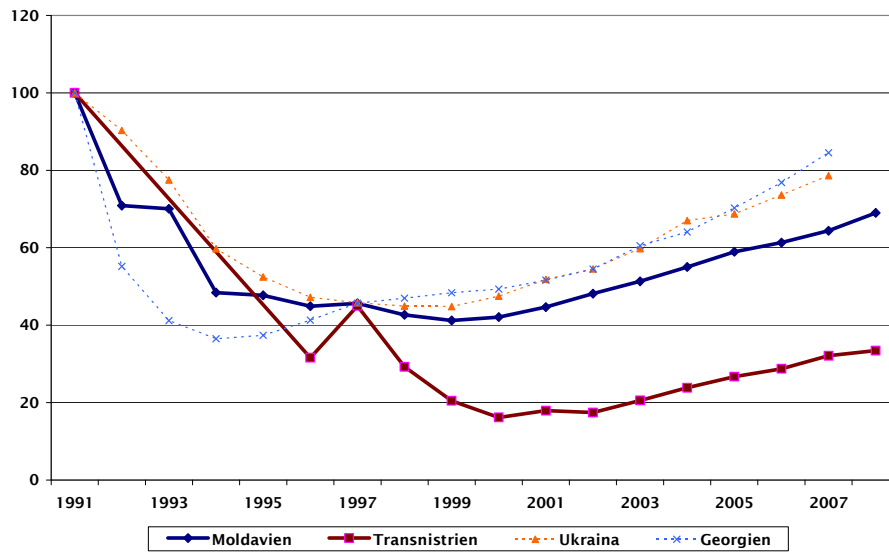
Sammanlagd BNP i Moldavien och Transnistrien jämfört med andra OSS-länder (uppskattn. för 2008 från IMF).

BNP per capita i Moldavien och Transnistrien jämfört med andra OSS-länder (uppskattn. för 2008 från IMF).

Relativ BNP utveckling 1991-2008 (Index 1991=100)

3 Den politiska och institutionella bakgrunden²

Före Sovjetunionens fall utgjorde dagens Moldavien, inklusive Transnistrien (det vill säga området öster om floden Nistru, på ryska Dnestr) den Moldaviska Socialistiska Sovjetrepubliken (moldaviska SSR). Runt 1990 var den transnistrisk delen den klart rikare och mer industrialiserade regionen. Med ungefär 17 procent av befolkningen stod området för cirka 40 procent av moldaviska SSR:s hela BNP, 30 procent av dess industriproduktion och ungefär 90 procent av dess energiproduktion.³ Denna historiska uppdelning och koncentration av industri och energiproduktion till Transnistrien spelar fortfarande en viktig roll för hur man ska förstå den nuvarande ekonomiska situationen. Till exempel är stålverket *Moldavskij Metallurgitjeskij Zavod* (MMZ) i Rybnitsa, byggt 1985, fortfarande det överlägset största företaget i Transnistrien och står ensamt för cirka 60 procent av regionens export.⁴ Tirotex i Tiraspol, byggt i slutet av 1970-talet, är enligt egen utsago Europas näst största textilfabrik. Vidare är energiinfrastrukturen från sovjetperioden (både energiproduktion och gastransport) fortsatt viktig för regionen, etc.

Idag är Transnistrien betydligt fattigare än resten av Moldavien. BNP per capita för 2008 beräknas vara ungefär 1 400 USD (vilket är i paritet med länder som Kamerun och Nigeria och ungefär 1/26 av Sveriges BNP per capita) jämfört med ungefär 1 830 USD i resten av Moldavien. Även om dessa siffror redan är mycket låga i sig döljs att de respektive ekonomiernas utveckling varit ännu svagare eftersom befolkningarna krympt och stora delar av BNP (speciellt för Moldavien) består av pengar intjänade utomlands som skickas tillbaka till hemlandet (*remittances*). Sett över perioden sedan 1991 har både den moldaviska och den transnistrisk ekonomin krympt. Moldaviens ekonomi är ungefär 60 procent av ekonomins storlek från 1991 medan Transnistriens ekonomi är ungefär 30 procent av 1991 års. Detta kan jämföras med närliggande länder som Ukraina och Georgien som båda ligger runt 80 procent, Ryssland runt 110 procent, Rumänien och Vitryssland runt 150 procent och tillväxtstjärnor som Estland som fördubblat sin ekonomi mellan 1991 och 2008.

---

² Givet vikten av välfungerande institutioner för ekonomisk utveckling är det viktigt att bilda sig en uppfattning om ekonomins kontext. Att kunna lita på rättsväsende och regelverk, att kunna ställa politiker till svars, möjligheterna att skriva och upprätthålla kontrakt, låga korruptionsnivåer etc. är alla aspekter som de senaste decenniernas forskning framhävt som *kausalt* viktiga för långsiktigt hållbar ekonomisk utveckling. Se t ex Acemoglu, Johnson and Robinson (2005) och Helpman (2008).

³ Borsi (2007), s. 46.

⁴ CISR (2006), s. 5. Se också EC, DG EFA, dokument daterat 13.05.2008.

Ser man till perioden efter år 2000 har dock tillväxten varit positiv i båda regionerna. Den moldaviska ekonomin har vuxit med ungefär 60 procent (årlig tillväxttakt på 6.4 procent) och Transnistriens ekonomi har nästa fördubblats under perioden (årlig tillväxt på nästan 10 procent). Tillväxttakter i denna storleksnivå är bland de högsta i världen (vilket speciellt officiella transnistriska källor gärna påpekar)⁵ men de sker från mycket låga nivåer och det finns flera skäl (som kommer diskuteras i detalj längre fram) varför dessa siffror inte kan ses som vare sig representativa eller långsiktigt hållbara.

Baserat på vad av allt att döma var en oro för att Moldavien skulle ansluta sig till Rumänien, utropade pro-ryska separatister Transnistrien som självständigt i september 1990 (då från moldaviska SSR). När Sovjetunionen ett år senare föll samman blev dock Transnistrien en del av Moldavien. Denna enhet, alltså Moldavien inklusive Transnistrien, är fortsatt den internationellt erkända. Detta accepterades dock inte av den politiska ledningen i Transnistrien. Efter ett kort krig 1992, där de transnistriskas separatisterna understöddes av Ryssland (både med materiel och trupp) blev det klart att Moldavien inte *de facto* hade kontroll över denna del av sitt territorium, och sedan dess agerar också ledningen i Tiraspol som om de ledde landet Transnistrien. Trots flera försök där Moldavien erbjudit stort självbestämmande åt regionen förblir konflikten olöst.

Eftersom Transnistrien inte heller erkänts som stat av något annat land ingår de inte heller i den statistik över institutionell kvalitet som förs av flera internationella organisationer. Ett undantag är internationellt erkända *Freedom House* som sedan 2002 publicerat en separat studie om Transnistrien. De publicerar två sammanfattande mått som fångar aspekter av dels politiska rättigheter (*Political Rights*), dels mänskliga fri och rättigheter (*Civil Liberties*). Båda indexen går från 1 till 7 där 1 är det bästa omdömet, 7 det sämsta. Transnistrien har under perioden 2002-2009 fått de oförändrade betygen 6 i båda dimensionerna (andra länder som fått denna kombination de senaste åren är Iran, Irak och Kongo-Kinshasa). Detta kan jämföras med övriga Moldavien som fått betyget 3 för politiska rättigheter och 4 för mänskliga fri och rättigheter. Intrycket av andra studier som försökt bedöma skillnaderna mellan Moldavien och Transnistrien är att denna skillnad ger en ungefärligt riktig bild av den allmänna institutionella kvalitén, rättssäkerheten och korruptionsnivån. Situationen i Transnistrien är långt mer problematisk än i övriga Moldavien.

Bland de områden som lyfts fram av *Freedom House* som speciellt problematiska är att Transnistriens invånare inte demokratiskt kan välja sina politiska ledare och inte heller delta fritt i moldaviska val.⁶ Vidare saknar de

⁵ Se t ex <http://pridnestrovie.net/taxonomy/term/38>

⁶ Som exempel rapporterar *Freedom House* att Transnistriskas myndigheter förhindrade röstande i byn Corjova (som erkänner den moldaviska regeringen) från att delta i lokalval 2007. En borgmästarkandidat arresterades också för innehav av moldaviska valdokument.

rättsliga instanserna självständighet och tycks underställda den lagstiftande makten. Rättssäkerheten bedöms också som mycket låg. Av speciellt intresse för arbete och speciellt biståndsarbete i regionen är att allt NGO-arbete sedan 2006 måste gå via lokala myndigheter och allt ”politiskt NGO-arbete” är förbjudet. Givet godtyckligheten i denna beteckning så får möjligheten för transnistrisk myndigheter att kontrollera de flesta NGO-aktiviteter betraktas som stor. Slutligen saknas oberoende media nästan helt. Nästan all media i Transnistrien ägs eller kontrolleras av staten eller i förlängningen av ryska intressen. Företaget Sheriff dominerar privat etermedia, kabel-tv och Internet.

4 Transnistriens ekonomi

Detta avsnitt innehåller grundläggande information om Transnistriens ekonomiska struktur, handelsmönster, offentliga finanser och energifrågor. Återigen ska det understrykas att data kan vara problematiska och det finns exempel på där det inte gått att fastställa vissa siffror. Till exempel är de tillgängliga siffrorna för bytesbalansen otydliga. I situationer där det finns oklarheter har alternativa mått använts och i slutändan ger avsnittet sannolikt en riktig bild av huvuddragen i den Transnistrisk ekonomien.

4.1 BNP:s sammansättning

Som redan nämnts är den transnistrisk ekonomien mycket beroende av ett litet antal stora exportorienterade industriföretag. Industrisektorn är fortfarande den största sektorn i ekonomin, men den har gått tillbaka med cirka 10 procentenheter sedan slutet av 1990-talet. Den sektor som under samma period vuxit med ungefär lika många procent enheter är parti- och detaljhandel och hotell och restaurang. Denna sektor är sannolikt kraftigt dominerad av Sheriffgruppen.

Ser man till vad som produceras så är också koncentrationen till ett fåtal områden hög. Överlägset viktigast är stålproduktionen som står för ungefär hälften av industriproduktionen, följt av energiproduktion, konstruktion (vilket i praktiken betyder cementproduktion) och lätt industri (dominerad av textilindustri). Dessa fyra delar av industrisektorn står för 80 procent av den totala industriproduktionen. Givet att det inom respektive sektor går att identifiera de helt dominerande företagen så betyder detta i praktiken att 80 procent av industriproduktionen kan härledas till fyra företag; JSC "Moldavian Metallurgical Plant", JSC "Ribnita Cement Plant", JSC "Tirotext" och kraftstationen JSC "Moldavian GRES".

Den kraftiga dominansen av ett fåtal företag betyder förstås att små och medelstora företag inte utgör någon stor del av ekonomin. Detta gäller förstås speciellt i industrisektorn men även i ekonomin i stort. Deras andel av BNP var 2008 ungefär 14 procent vilket kan jämföras med EU, där små och medelstora företag producerar mellan 1/3 del och 2/3 delar av BNP.

Tabell 1. Sektoruppdelad BNP (procentandelar av BNP)					
	1999	2001	2003	2005	2007
<i>A. Brutto Produktionsvärde (Gross Value Added)</i>	91.7	89.1	90	93	93.3
1. Varuproduktion, totalt	48.3	45	43.6	36	38.3
- 1.1. Industri	45	39.9	37.4	29.8	33.5
- 1.2. Jordbruk	-0.2	1.6	2.9	3.8	1.7
- 1.3. Konstruktion	3.5	3.5	3.3	2.4	3.1
2. Tjänsteproduktion, totalt	43.4	44.1	46.4	57	55.0
- 2.1. Icke-statliga tjänster (<i>Traded services</i>)	19.4	20.7	23	26.2	25.7
- 2.1.1. Transport och kommunikation	3.2	8.2	6.7	7.8	6.5
- 2.1.2. Detaljhandel och restaurang	5.2	7.6	10.7	13.0	13.9
- 2.1.3. Boende och kommunal service	8.2	2.5	3.2	3.2	1.5
- 2.1.4. Finansiella tjänster, försäkring	2.8	2.4	2.4	2.2	3.8
- 2.2. Statliga tjänster (<i>Non traded services</i>)	24	23.4	23.4	30.8	29.3
- 2.2.1 Hälsa- och socialtjänst	4.7	4.9	5.3	6.6	5.9
- 2.2.2 Forskning, utbildning och kultur	6.0	7.6	6.3	8.2	6.7
- 2.2.3 Försvar och säkerhet	2.3	1.4	1.2	1.2	0.9
- 2.2.4 Administration och övrigt	10.8	9.3	10.6	14.8	15.8
<i>B. Varu- och importskatter (Net Taxes on Products and Imports)</i>	8.3	10.9	10.0	7.0	6.7
Total BNP	100	100	100	100	100

Källa: Statistical Agency of Transdnjestria.

Tabell 2. Branschuppdelad industriproduktion under 2008.				
	Industri- produktion (2008, miljoner PMR rubel)	Andel av totalen (i %)	I jämförbara priser	
			i % av 2007 års siffror	referens: 2007 i % av 2006 års siffror
Total industriproduktion:	8858,2	100	97,9	134,9
varav: Elkraftsproduktion	1259,1	14.2	105,9	167,1
Metallurgi	3972,6	44.9	90,4	141,2
Kemisk industri	58,1	0.6	81,1	123,9
Teknikindustri och metallbearbetning	537,3	6.1	95,0	117,9
varav: elektroteknisk industri	376,5	4.3	97,0	113,5
Trä och möbelindustri	8,6	0.1	70,5	56,2
Konstruktionsindustri	979,2	11.1	141,8	2,3 times
Glastillverkning	1,0	0.01	5,0	104,9
Lätt industri	1076,5	12.1	103,6	109,3
Matvaruproduktion	870,6	9.8	102,3	109,2
Mjölproduktion	64,9	0.7	91,0	112,2
Tryckeriindustri	30,3	0.3	95,9	114,7

Källa: "Social-economic development of PMR - 2008" framtagen av "State Statistics Service of PMR".

4.2 Handel

Givet industristrukturen är Transnistrien självklart en mycket exportorienterad ekonomi. Då man har mycket begränsade naturresurser, och i synnerhet inga mineraler, metaller eller energiråvaror så är man också mycket importberoende för dessa. För att illustrera ett lands ”öppenhet” (eller omvärldsberoende) i handelstermer kan man relatera handelsflödet (export + import) till BNP. Tabellen nedan visar att Transnistrien i dessa termer är extremt utlandsberoende. (Sverige, som betraktas som ett mycket handelsöppet land ligger runt 80 procent).

	2000	2002	2004	2006
Moldavien	96.9	101.2	106	111.6
Ryssland	52.7	44.3	43.7	38
Ukraina	91.3	82.4	95	81.1
TRANSNISTRILIEN	393	278.8	308.8	198.2

Source: CISR (2007), p. 4.

Ser man till vad som exporteras så domineras bilden återigen av de fyra stora sektorerna med metallurgi (i huvudsak stålproduktion) som den överlägset största. Tillsammans utgör stål, cement, textilier och el mer än 80 procent av landets export. Importen domineras av insatsvaror i dessa industrier. De största posterna är råmaterial för stålproduktion, insatsvaror för textilproduktion och naturgas för energiproduktion som täcker cirka 60 procent av importen. Andra viktiga poster är maskiner (*machinery*) och matvaror. Lägger man till dessa så täcker man runt 80 procent av importen.

Tabell 3. Transnistriens exportstruktur, registrerad av Moldaviens Tullmyndighet (Januari-December 2008, uppdelat i produktgrupper)

	Produktgrupp	Exportvärde (Miljoner USD)	I % jämfört med 2007	Andel, i %	
				008	2007
1	Metallurgiprodukter	529,1	124,1	60,7	64,7
2	Lätt industriproduktion	136,3	123,7	15,7	16,7
3	Cement	81,9	228,8	9,4	5,3
4	Maskiner och teknikutrustning	53,0	124,1	6,1	6,5
5	Elektricitet	43,2	188,6	5,0	3,4
6	Jordbruksprodukter	14,2	106,8	1,6	2,0
7	Alkoholproduktion	6,2	144,2	0,7	0,7
8	Övrigt	7,3	152,1	0,8	0,7
	Totalt	871,2	131,9	100	100

Den viktigaste handelspartnern totalt sett är Ryssland som är den stora exportören av naturgas, oljeprodukter och maskiner till Transnistrien, samtidigt som man är den största importören av stålprodukter. Andra länder, som till exempel Ukraina har en mycket ojämnare roll i att man är extremt viktig som exportör av råmaterial till ståltillverkning samtidigt som man nästan inte importerar något ifrån Transnistrien. Bland EU-länderna står Italien och Tyskland ut som viktiga speciellt för exporten av textilier. Värt att notera är också att Transnistrien i förhållande till Moldavien är en nettoexportör (en stor del i detta är elexport). Nedanstående tabell ger en bild av vilka länder som är Transnistriens huvudsakliga handelspartners (notera att Moldavien i denna tabell anges som en extern handelspartner vilket inte är det vanliga i officiell statistik från t.ex. Moldavien).

Tabell 4. Handelsgeografi.

	2002	2004	2005
Export – Totalt	243.4 mUSD	535.1 mUSD	579.7 mUSD
OSS-länder	46.7 %	42.9 %	53.2 %
varav : - Moldavien	23 %	13.6 %	10.2 %
- Ryssland	17.6 %	24 %	39.9 %
- Ukraina	3.9 %	18.9 %	2.2 %
EU	26.9 %	33.3 %	18.5 %
Övriga länder	26.4 %	23.8 %	28.3 %
Import – Totalt	454.4 mUSD	758.3 mUSD	855.6 mUSD
OSS-länder	61.7 %	66.2 %	63.4 %
varav : - Moldavien	7.5 %	1.7 %	8.8 %
- Ryssland	29.5 %	24.2 %	22.1 %
- Ukraina	22 %	38.1 %	28.9 %
EU	26.2 %	20.3 %	22.8 %
Övriga länder	12.2 %	13.5 %	13.8 %

Källa: CISR (2006), p. 44.

4.3 Betalningsbalans och långsiktig hållbarhet

Transnistrien har haft, liksom många andra östländer, ett mycket stort handels- och bytesbalansunderskott det senaste årtiondet. I vilken utsträckning ett sådant underskott är ett problem beror på framförallt på varför det uppstår och hur det finansieras. Om ett utvecklingsland har stor tillväxtpotential och det som importeras till stor del investeras i sådant som i framtiden kan generera intäkter är det inte nödvändigtvis ett problem (det kan till och med ses som ett tecken på att landet har stor potential). Om underskottet däremot uppstår för att man relativt sin omvärld konsumerar mer (import) än vad man producerar (export) så bygger man bara upp en skuld utan att detta bidrar till möjligheten att betala av denna skuld. På motsvarande sätt är en finansiering som baseras på till exempel utländska direktinvesteringar naturligtvis bättre än ett uppbyggande av statsskulden.

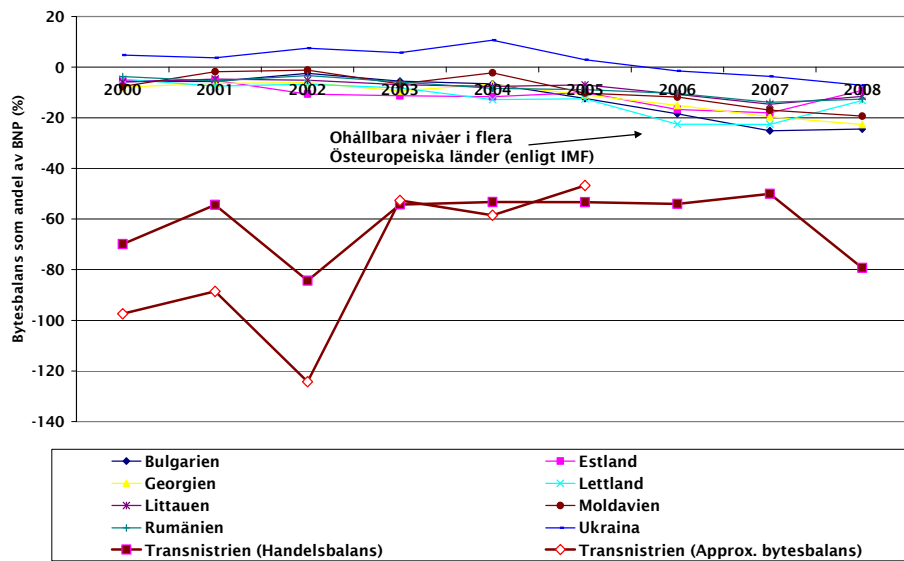
I Transnistriens fall finns anledning att oroa sig för underskotten av flera skäl. Till att börja med har storleken på dem i relation till ekonomin länge varit alarmerande höga. Jämför man till exempel med vad IMF bedömer som problematiska nivåer i andra länder så ligger de transnistriskas nivåerna betydligt högre. I diagrammet nedan visas bytesbalansunderskotten som andel av BNP för ett antal östländer med ungefärliga bytesbalanssiffror för Transnistrien fram till 2005, samt den klart viktigaste komponenten i denna, handelsbalansen fram till 2008.⁷

Som sagt kan bytesbalansunderskott (om än inte av denna storleksordning) vara acceptabla i en tillväxtfas givet att de finansieras med till exempel utlandsinvesteringar. Detta tycks dock inte vara fallet. De knapphändiga uppgifter som finns indikerar att ackumulerade direkt och portföljinvesteringar i Transnistrien i början av 2008 var ungefär 212 miljoner USD, medan lån och olika typer av krediter låg runt 470 miljoner USD, och skulden för naturgas (till Gazprom) låg på ungefär 1,5 miljarder USD.⁸ Kort sagt har den transnistriskas ekonomin levt på lånade pengar och huvuddelen av detta kan härledas till en uppbyggnad av en gigantisk skuld till Gazprom.

⁷ Anledningen till att bytesbalansen är approximativ är att det inte finns någon tydlig statistik på denna. Handelsbalansen finns från flera källor och verkar konsistent men när den redovisas i uppställningen för bytesbalansen i CISR (2007), s. 43, så korresponderar inte handelsbalansposten alls mot den handelsbalans som redovisas på annat håll. I ett EU dokument (EC, DG EFA, daterat 13.05.2008) anges siffror för bytesbalansunderskottet för 2006 och 2007 till -26 respektive -40.7 procent av BNP. Sammantaget kan man säga att oavsett om siffrorna slår på ganska mycket så är detta nivåer som absolut inte är långsiktigt hållbara.

⁸ Center for Economic Policies of IDIS, Economic Monitor: Quarterly Analysis and Forecasts Issue 13/ Q2 2008.

Bytesbalansunderskott 2000-2008 (procent av BNP)

Tabell 6. Transnistriens bytesbalans (baserat på korrigerade CISR (2006) siffror).

Bytesbalans (miljoner USD)	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Export av varor	243.4	432.2	535.1	579.7	422.1	727	928.9
Import av varor	454.4	599.6	758.3	855.6	738.4	1131.6	1642.6
Handelsbalans	-211	-167.4	-223.2	-275.9	-316.3	-404.6	-713.7
Tjänstebalans	8.1	5.6	-1.7	-10.3			
Inkomstbalans	-1.7	-5.6	-12	-9			
Nettotransfereringar	18.7	29.6	51.1	80.5		150	
Bytesbalans	-185.9	-137.8	-185.8	-214.7			

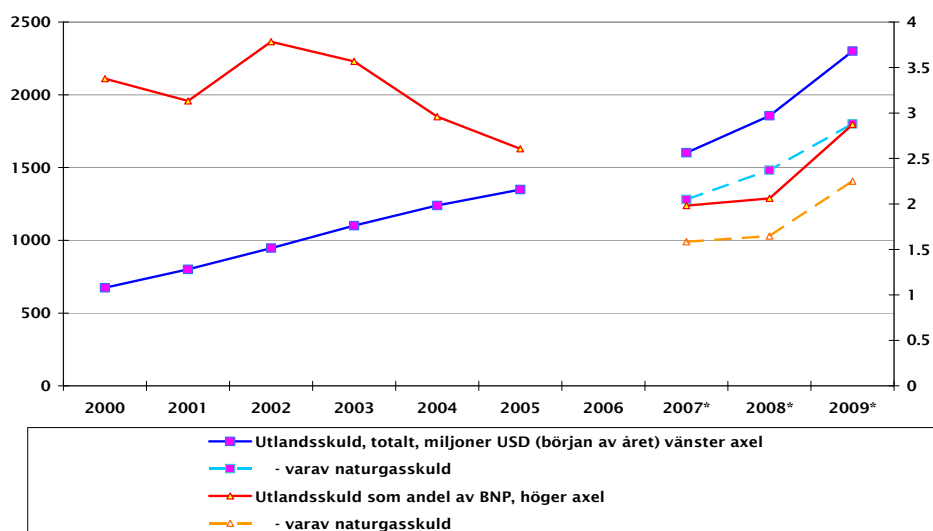
Det tycks inte finnas några direkta data för betydelsen av pengar som intjänas utomlands och sedan skickas till Transnistrien (så kallade "remittances"). Posten där de vanligen inkluderas "netto transfereringar" (*net transfers* eller *current transfers*) har dock ökat relativt BNP de senaste åren. Vidare tyder också nettoutflödet av personer i befolkningen på att många sannolikt lämnar landet för att arbeta utomlands.

Underskotten i bytesbalansen visar sig förstås i utlandsskulden som stadigt vuxit och befinner sig på mycket höga nivåer (den har dock fallit något i relation till BNP under år av hög tillväxt men ökar sannolikt under innevarande kris och kontraktion av ekonomin).

Givet att denna utveckling har skett under en period när man samtidigt har sålt stora tillgångar (t ex Moldovagaz gasnät och elkraftverket Moldovskaja GRES och stålverket MMZ; mer om detta nedan) så är situationen klart problematisk.

En fullständig analys av hållbarheten i den transnistrisk ekonomien skulle kräva insyn i villkoren för återbetalning av de lån man har. Man kan dock konstatera att givet kombinationen av bytesbalansunderskott och skulder och begränsade möjligheter att sälja ytterligare tillgångar, så är landet helt beroende av Rysslands (och då speciellt Gazproms) agerande.

Utlandsskuld (i miljoner USD och som andel av BNP) 2000-2008

Källa: Egna beräkningar baserat på CISR (2006),¹ Center for Economic Policies of IDIS, Economic Monitor: Quarterly Analysis and Forecasts Issue 13/ Q2 2008, och nyhetsrapportering om gasskuldens tillväxt och storleken på skulden till Gazprom under 2008.

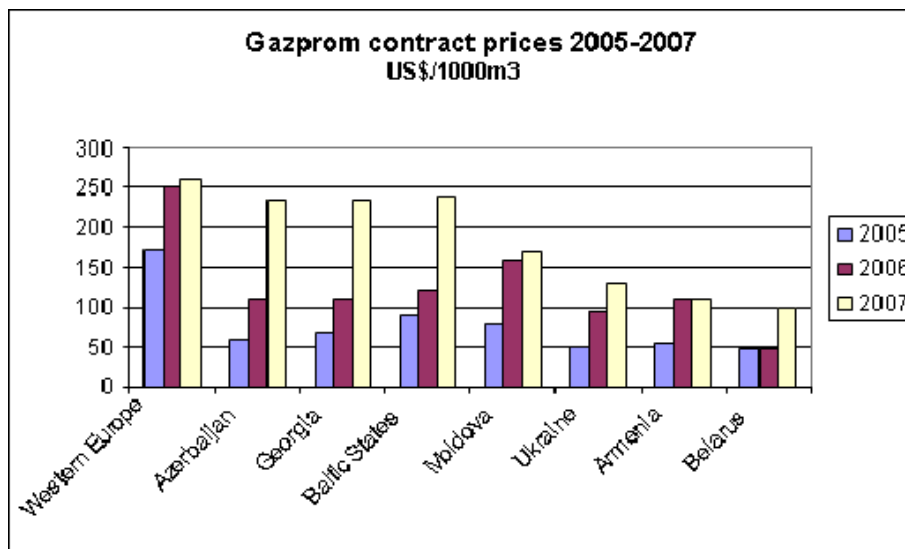
5 Ekonomiska aspekter av relationen till Ryssland

Betydelsen av Rysslands agerande för Transnistriens ekonomi kan, vilket redan i någon mån framkommit, inte nog understrykas. Detta kommer sig inte bara av att Ryssland är regionens viktigaste handelspartner, leverantör av den största delen av dess energi och ägare av stora tillgångar i regionen, utan framför allt för att Ryssland på olika sätt finansierar det mesta av de annars ohållbara bytesbalansunderskotten och statsskulden.

5.1 Rysslands roll som energileverantör

Liksom i flera andra östländer spelar Ryssland en viktig roll för landets ekonomi genom att på olika sätt subventionera landets energiförbrukning, i huvudsak i form av subventionerad naturgas. I Transnistriens fall har detta tagit sig lite olika former. I vissa perioder har Gazprom av allt att döma haft helt separata avtal med Transnistrien där de betalat ett lägre pris för sin gas än de flesta andra. Vanligare har det dock varit att kontraktspriset för Transnistrien varit det samma som för resten av Moldavien (detta är den nuvarande situationen) men att Transnistrien de facto inte betalt samma pris som Moldavien.

Gazproms kontraktspriser 2005-2007 (USD/1000m³)

Source: *BOFIT weekly* 1/2007

Som exempel kan nämnas rapporter om att Transnistrien under 2007 endast skulle ha betalat 60 USD/tm³ vilket skulle motsvara cirka en tredjedel av vad Moldavien betalade. Samtidigt rapporteras om att transnistriskä företag vid samma tidpunkt betalade ännu lägre priser. Stålverket MMZ och cementfabriken i Rybnitsa ska endast ha betalat 30 USD/tm³ vilket naturligtvis ger dessa energiintensiva företag en stor konkurrensfördel.⁹ Under början av 2009 har det kommit rapporter om liknande prissättning. Kontraktpriset med Gazprom ska enligt finansminister¹⁰ Mihail Burla vara 317 USD/tm³ men befolkningen ska inte behöva betala mer än 67 USD/tm³. Mellanskillnaden läggs på ”statskulden” till Gazprom.¹¹

Denna typ av skuldsättning – alltså att helt enkelt inte betala för levererad gas – ligger bakom en stor del av både den transnistriskä utlandsskulden liksom övertagandet av en rad transnistriskä företag (se nedan).

5.2 Rysslands roll som lån- och biståndsgivare

Den största delen av Rysslands agerande som *de facto* långivare går som sagt via agerandet i anslutning till gasförsäljning. Uteblivna betalningar fungerar i praktiken som lån då parterna vet att full betalning inte kan erläggas. Transnistriens skulder binder upp dem mot Ryssland i flera avseenden. Till exempel betalar inte Gazprom några transitavgifter till Transnistrien då de avgifter som föreligger istället skrivs av mot skulden.¹² Vidare så har Gazprom också använt skulden för att ta över transnistriskä tillgångar

Utöver Rysslands agerande som *de facto* långivare via gas så är det också Ryssland som står för en stor del av finansieringen av löpande utgifter genom direkta lån och ekonomiskt bistånd. I februari i år rapporterades att intäktssidan i den transnistriskä statsbudgeten bestod av “280 miljoner USD i finansiellt bistånd från Ryssland, 30 miljoner USD från Tiraspoltransgaz, 130 miljoner USD i skatteintäkter från juridiska personer (varav 20 procent kommer från stålverket MMZ), och ytterligare 160 miljoner USD från inkomster (avkastning?) från pensionsfonder”.¹³ Värt att notera är förstås proportionerna på dessa poster vilket ger en indikation på Rysslands *direkta* roll. Enligt andra tidningsuppgifter

⁹ Igor Munteanu, Angela Munteanu, Transnistria: a paradise for vested interests, SEER – South – East Europe Review for Labour and Social Affairs, issue: 04-2007, pages: 51-66.

¹⁰ Michil Burla är Committee chairman of Supreme Council for Economic Affairs, Budget and Finance of Transnistrian Moldovan Republic (TMR)

¹¹ Enligt ryska NR2s nätupplaga. <http://www.nr2.ru/pmr/226283.html>

¹² <http://www.nr2.ru/pmr/223740.html>

¹³ <http://omg.md/Content.aspx?id=1702&lang=2>

från slutet av mars 2009 fick Transnistrien också en ”andra utbetalning av ekonomiskt bistånd på 242 miljoner ryska rubel som i huvudsak kommer användas för att betala löner och annat till befolkningen under perioden april-juni”.¹⁴ Detta stöd kommer enligt uppgifter publicerade 26 maj 2009 att fortsätta även under årets tredje kvartal.¹⁵

Uppgifter som dessa är inte nya utan snarast kännetecknande för Rysslands agerande i Transnistrien sedan början på 1990-talet. I nuläget skulle den transnistrisk ekonomin helt enkelt inte klara sig om det inte var för denna typ av stöd utifrån.¹⁶

---

¹⁴ <http://www.nr2.ru/pmr/226256.html>

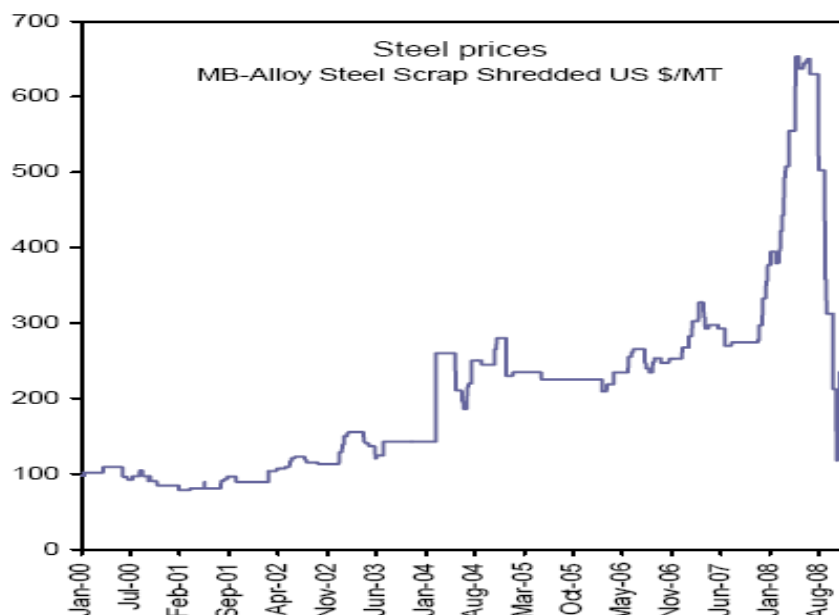
¹⁵ Russia to Continue Providing “Humanitarian Aid” to Transnistria Throughout 2009. Imedia.md. (<http://www.ape.md/libview.php?l=en&id=547&idc=183>).

¹⁶ Denna uppfattning delas av flera bedömmare som t ex Nicu Popescu verksam vid European Council for Foreign Relations (ECFR) i London och Vladislav Kulminski vid Moldaviska ”Foreign Policy Association (APE)” som båda skrivit mycket om Transnistrien.

6 Effekter av den ekonomiska krisen

Givet Transnistriens extrema beroende av export och vikten av ett litet antal stora företag för till exempel statsbudgeten så kommer naturligtvis den nuvarande krisen drabba Transnistriens ekonomi hårt. Ett första uppenbart exempel är att se hur stålverket MMZ, som står för 60 procent av landets export och en stor del av statens intäkter (genom skatter, olika tullavgifter, etc.), drabbas. En första del i detta kan vara att betrakta priset på stål som sjunkit dramatiskt efter att, liksom flera andra råvarupriser, ha gått upp i flera år.

Stålprisutveckling under perioden 2000 till november 2008

Samtidigt har volymerna för MMZ:s export gått ned kraftigt. Transnistrisk export har fallit med ca 40 procent på årsbasis under början av 2009. Försäljningen hos MMZ rapporteras ha gått ned med 25-30 procent. Samtidigt rapporteras att man har nått sina produktionsmål under perioden januari till april vilket dock inte betyder särskilt mycket om produkterna saknar efterfrågan.¹⁷

¹⁷ Liknande uppgifter kommer ifrån Vitrysk tillverkningsindustri, där man enligt planekonomisk modell i första hand ser till att möta sina produktionskvoter. Problemet med detta är förstas bara att

Under första kvartalet av 2009 har cirka hälften av Transnistriens största företag rapporterat om minskande produktion och cirka 20 procent har inte producerat någonting.¹⁸

Transnistrisk myndigheter har uttalat sig i positiva ordalag om att man har en stor beredskap att betala löner i tid, att ge förmånliga lån till exportföretag och jordbruk, och att betala pensioner som vanligt. Alla dessa åtgärder grundar sig dock i ekonomiskt stöd från Ryssland.

---

i brist på köpare så resulterar detta bara i större lager och en fördröjning av effekten av bristande efterfrågan.

¹⁸ <http://www.nr2.ru/pmr/225674.html>

7 Maktförhållanden i Transnistrien

Det politiska systemet i Transnistrien skiljer sig på några avgörande punkter från det i Moldavien. Transnistrien har ett starkt centraliserat politiskt system där presidenten är både statschef och regeringschef och samtidigt har rätt att utnämna lokala administrationer (råjonger). I Moldavien väljs däremot både presidenten och premiärministern av parlamentet och cheferna för de lokala administrationerna utnämns av råjongeråden som baseras på resultaten i lokalvalen.

Medan Transnistrien alltså är en presidentrepublik, där presidenten väljs direkt av väljarna, är Moldavien parlamentsrepublik, där presidenten väljs indirekt av parlamentet. Emellertid stärktes presidentens roll under Vladimir Voronins tid som president (2001-2009) i Moldavien i så hög utsträckning att skillnaden mellan en presidentrepublik och parlamentsrepublik i praktiken mer eller mindre suddades ut.

7.1 Styrelseskick och partisystem

Som ovan nämnts har Transnistrien ett stort demokratiunderskott. Men även om styrelseskicket i Transnistrien kan benämnas som auktoritärt finns ändå utrymme för viss politisk pluralism. Regionen genomför regelbundna val såväl till presidentposten som till parlamentet, även om valen aldrig erkänns som legitima av Moldavien eller EU och inte observeras av internationella valobservatörer.

Det senaste presidentvalet hölls den 10 december 2006. Då valdes Igor Smirnov till president för fjärde gången med 83,4% av rösterna. Han besegrade kommunistparternas gemensamma kandidat, Nadezjda Bondarenko (8,1%), de oberoende kandidaterna Andrej Safonov (3,9%), chefredaktör för tidningen *Novaja gazeta* och parlamentsledamoten Peter Tomaily (2,1%).¹⁹

Formellt har Transnistrien också ett flerpartisystem med ett tiotal registrerade partier med skilda ideologiska hemvister. Gemensamt för samtliga partier är att de stödjer fortsatt självständighet för Transnistrien, även om ömsesidiga anklagelser om hemliga förbindelser med Moldavien är vanliga i den politiska debatten.

I det senaste parlamentsvalet, som hölls den 11 december 2005, segrade rörelsen *Förnyelse (Obnovlenije)* stort och fick 23 av de 43 mandatet mot tidigare sju mandat i det föregående parlamentet. Ytterligare sex mandat gick till kandidater som var allierade till Förnyelse. Det tidigare maktpartiet, president Smirnovs

---

¹⁹ Tomaily tillhörde Förnyelses partigrupp, men ställde upp som oberoende kandidat i presidentvalet.

stödparti *Republiken (Respublika)*, som dominerat i parlamentet sedan dess grundande 1990, fick bara 13 mandat.

Parlamentet, Högsta Sovjet, har traditionellt haft lite makt i Transnistrien, men Förnyelses seger visade på det starkare inflytandet från en ny generation unga affärsmän och dess ledare, Jevgenij Sjevtjuk, valdes till talman i parlamentet. I juni 2006 registrerades Förnyelse som ett politiskt parti. Sjevtjuk är nära länkad till en rad av transnistriskiska företag och främst till Sheriff som äger en kedja av supermarkets och bensinstationer m.m. Han porträtterar sig själv gärna som en ung reformist, ”en socialdemokratisk teknokrat med en europeisk framtoning”, och säger att även om Förnyelse inte skiljer sig från Smirnov i synen på självständigheten, så har det olika ekonomiska intressen.²⁰

De flesta övriga politiska partier i Transnistrien är lokala varianter av ryska partier, t.ex. partiet *Rättvis republik (Spravedlivaja Respublika)* som står nära sin ryska motsvarighet, Rättvisa Ryssland, lett av Federationsrådets talman Sergej Mironov. Liksom den ryska förlagan kombinerar den transnistriskiska varianten socialism, patriotism och populism.²¹ Tre ledamöter i parlamentet har anslutit sig till partiet, däribland Galina Antiufejeva (hustru till chefen för säkerhetstjänsten MGB) och Valerij Ponomarenko som kandiderade som oberoende kandidat mot Smirnovs svärdotter i ett fyllnadsväl till parlamentet 2007. Presidentens son, Oleg Smirnov, sitter också i parlamentet. Han leder också ett eget parti som heter *Pridnestrovies patriotiska parti (Patriotitjeskaja Partija Pridnestrovja)*.²²

Bland övriga partier kan nämnas *Liberaldemokratiska partiet (LDPR)* efter förebild från Vladimir Zjirinovkijs nationalistiska parti i Ryssland.²³ Ett annat nationalistiskt parti, *Folkviljan (Narodnaja Volja)*, är associerat med den ryske nationalisterna Sergej Baburin, som är Dumans vice talman. Det finns också två kommunistpartier, dels ett konservativt parti lett av Vladimir Gavriljenko, dels ett mer moderniserat parti lett av Nadezjda Bondarenko. Ingen av dem finns representerade i parlamentet, men däremot i lokala församlingar.

Ungdomsrörelsen Genombrott (*Proryv*), som finns i flera f.d. sovjetrepubliker, är sedan 2006 i Transnistrien även registrerat som ett politiskt parti. Med sin gula partifärg och med hjälp av spektakulära aktioner förefaller Genombrott till ytan inspirerat av de pro-västliga ungdomsorganisationer som spelade centrala roller i färgrevolutionerna, dvs. *Otpor* (Serbien), *Kmara* (Georgien) och *Pora!* (Ukraina). I själva verket är Genombrott en starkt nationalistisk rörelse, som

²⁰ International Crisis Group (ICG), *Moldova's Uncertain Future*, Europe Report No 175, 17 August 2006, <http://www.crisisgroup.org/home/index.cfm?id=4340&l=1>, s 10.

²¹ The Tiraspol Times and Weekly Review, 6 juli 2007, http://www.tiraspoltimes.com/news/pmr_gets_its_10th_political_party.html

²² Partiets hemsida, <http://www.patriot-pmr.org/>

²³ The Tiraspol Times and Weekly Review, 2 augusti 2006, <http://www.tiraspoltimes.com/node/139>

anses vara finansierad av den transnistrisk säkerhetstjänsten.²⁴ Partiets ledare är Aleksandr Gorolevskij, men det är ungdomsrörelsens ledare Aliona Arsjinova, som oftast är ansiktet utåt. Rörelsens mentor och ”andlige ledare” Dmitrij Soin är efterlyst av Interpol som misstänkt för mord i samband med att han tjänstgjorde som officer i den transnistrisk säkerhetstjänsten.²⁵ Han är fortfarande aktiv i samhällslivet, men inte i lika hög grad som för 2-3 år sedan.²⁶ Enligt en rapport är Genombrott aktiv i att administrera utdelande av ryska och ukrainska pass till unga transnistrier. Även partiet LDPR är involverat i utdelandet av ryska pass.²⁷

7.2 Maktgrupper i Transnistrien

Grovt räknat finns det tre konkurrerande maktgrupper i Transnistrien:

1. ”Smirnov-klanen”
2. ”Sjevtjuk-klanen”
3. ”Antiufejev-klanen”

”Smirnov-klanen” består av presidenten och hans inre krets (den s.k. ”familjen”). Igor Smirnov, född i ryska Fjärran Östern, kom till den moldaviska sovjetrepubliken relativt sent (1987) som chef för ett statligt bolag. Via posten som ordförande i Tiraspol stadssovjet lyckades han bli ledare för den självutnämnda republiken i samband med att Sovjetunionen kollapsade. Han valdes till president första gången 1991. Hans parti, Republiken, dominerade i parlamentet fram till valet i december 2005. Till den inre maktkretsen hör presidentens båda söner, Oleg och Vladimir, varav den ene är affärsman och parlamentsledamot och den andre är chef för den transnistrisk tullmyndigheten. Bland övriga nära allierade kan nämnas vice presidenten Aleksandr Koroliov, som tidigare var inrikesminister, samt utrikesminister Vladimir Jastrebtjak.

”Sjevtjuk-klanen” består av talmannen i Parlamentet, Jevgenij Sjevtjuk och hans parti Förnyelse, som domineras av affärsmän med anknytning till bolaget Sheriff, som grundades 1993 av två f.d. officerare från säkerhetstjänsten, Viktor Gusjan och Ilja Kazmaly (den ene rysk medborgare, den andre ukrainsk). Bolaget växte i inflytande under beskydd från president Smirnov. I utbyte mot politiskt stöd belönades det med skattelättnader och tullfrihet. Ständigt nya sektorer av den transnistrisk ekonomin hamnade under Sheriffs ägande, som bensinstationer, supermarkets, media, en TV-station (TSV), ett fotbollslag (FC Sheriff), vin- och sprittillverkning, en mobiloperatör, ett tryckeri, ett lokalt gasdistributionsnät

---

²⁴ ICG, s 10.

²⁵ Prorivs hemsida, <http://proriv.wordpress.com/>

²⁶ Föfattarens intervju, OSSE, Chisinau, april 2009.

²⁷ ICG, s 17.

m.m.²⁸ Men Transnistriens oklara juridiska status gjorde att Sheriffs tillväxt dämpades i mitten av 2000-talet. Flera av dess ledande affärsmän anslöt sig till rörelsen Förnyelse, som hade bildats år 2000. Efter segern i parlamentsvalet 2005 anklagade Smirnov Sjevtjuk och Förnyelse för försök till statskupp och för att vilja ansluta Transnistrien till Moldavien i utbyte mot gynnsamma affärsvillkor. Sjevtjuk och Förnyelse förnekade dock alla anklagelser och bedyrade sin trohet till Transnistriens självständighet.

Igor Smirnov, Jevgenij Sjevtjuk och Vladimir Antiufejev (bilder: Wikipedia)

”Antiufejev-klanen” är knuten till Transnistriens mest inflytelserika statliga organ – Ministeriet för statssäkerhet (*Ministerstvo Gosudarstvennoj Bezopasnosti*, MGB) – republikens underrättelsetjänst och organ för kontraspionage. Dess chef Vladimir Antiufejev är en hårdför f.d. sovjetisk officer som var vice polischef i lettiska SSR och major inom Rigas OMON (inrikestruppernas specialstyrkor). Han åtalades av de lettiska myndigheterna för ”brott mot staten” och försök till statskupp i anslutning till oroligheterna i Riga i januari 1991. Därefter värvades han under namnet Vadim Sjevtsov till Transnistrien för att bygga upp de separatistiska säkerhetsstyrkorna. Hans riktiga identitet röjdes av general Lebed 1997. De moldaviska myndigheterna har åtalat Antiufejev för brott mot den moldaviska staten och för frisläppande av underordnade som är anklagade för flera mord.²⁹ Även EU inkluderade honom på listan 2004 över personer inom den transnistrisk ledningen som förbjöds inresa i EU.³⁰

²⁸ Stefan Canda, ”The Oasis”, Rumänska centret för undersökande journalism, <http://crji.org/news.php?id=82&l=2>.

²⁹ ”Ministrul securităţii din Transnistria urmărit penal”, *Romanian BBC*, http://www.bbc.co.uk/romanian/news/story/2004/09/040927_moldova.shtml

³⁰ “COUNCIL COMMON POSITION 2004/179/CFSP of 23 February 2004 concerning restrictive measures against the leadership of the Transnistrian region of the Moldovan Republic”, *Official Journal of the European Union*, 24.2.2004, http://europa.eu/lex/pr/ien/oj/dat/2004/1_055/1_05520040224en00680069.pdf

7.3 Maktkampen och klanernas relationer till Ryssland

Smirnov betraktade länge MGB som sin personliga skyddstjänst, men i takt med att ministeriet växte och ökade i inflytande började presidenten även hysa misstänksamhet mot Antiufejev och hans män, som han befarade hade politiska ambitioner. I motsats till Smirnov, som av och till har ansetts svårkontrollerad av Ryssland, anses MGB totalt lojala mot Moskva och har mycket täta band med den ryska säkerhetstjänsten FSB. Därför anses MGB ofta utgöra Rysslands främsta garant för fortsatt inflytande i Transnistrien. Antiufejev har också uttryckt att målet i hans liv är att ”behålla det här landet [Transnistrien] för Ryssland”. Flera bedömare ser i själva verket MGB som det verkliga maktcentrat i Transnistrien i det dolda.³¹

Sedan våren 2005, då Förnyelse första gången initierade konstitutionella reformer med avsikt att minska presidentens makt till förmån för parlamentet, pågår en maktkamp mellan de två maktorganen i Transnistrien. Även om förslaget föll den gången, sågs det som början på en allvarlig splittring inom den politiska eliten i Transnistrien. Friktionen fick ökad tyngd efter det att Ukraina införde den nya tullregimen i mars 2006. Smirnov gav då order om att transnistrisk affärsmän skulle sluta handla i syfte att ge intryck av att Transnistrien var utsatt för ett blockad utifrån med målet att få ukrainska och ryska företag att tvinga den ukrainska politiska ledningen till reträtt. Men efter insisterande från Sheriff veknade Smirnov och tillät först import av livsmedel för att sedan tillåta export som krävde att företagen registrerade sig i Chisinau.³²

Klyftan mellan Smirnov och Sjevtjuk upprätthålls idag av Moskva. När Smirnov av Moskva ansetts alltför oflexibel och kategoriskt avståndstagande till alla former av dialog med Moldavien har Sjevtjuk kunnat förespråka en dialog med den moldaviska sidan, utan att för den skull kunna diskutera några avsteg från principen om fortsatt självständighet för Transnistrien. Men när Sjevtjuk deklarerade att han hade för avsikt att kandidera till presidentposten i valet 2006 stoppades han av Moskva, som istället föredrog att satsa på Smirnov. I samband med den diskutabla folkomröstningen i september 2006, då befolkningen i Transnistrien med 97,2% röstade för fortsatt självständighet med möjlig anslutning till Ryska Federationen, hade Sjevtjuk i princip helt försvunnit från media och var till och med under ett tag även försvunnen rent fysiskt.³³

³¹ Författarens intervju, OSSE, Chisinau, april 2009.

³² ICG, s 10.

³³ Författarens intervju med politisk expert, Chisinau, april 2009 samt “The Old Guard Wins in Transdiestra”, *Kommersant*, , http://www.kommersant.com/p705753/r_1/The_Ol_Guard-Wins_in-Transdniestra, 19 september 2006.

Efter att Smirnov blivit omvald till en tredje mandatperiod i december 2006 kunde emellertid konstateras att Sjevtjuk fick ökat stöd från Ryssland på Smirnovs bekostnad. Den ”humanitära hjälp” som Ryssland skickade till Transnistrien efter att Ukraina införde den nya tullregimen 2006 administrerades via Sjevtjucks kanaler och denne blev en alltmer ofta förekommande gäst i Moskva.³⁴ Samtidigt kunde noteras att Smirnov tappade mark i Moskva och började orientera sig mera mot Kiev (något som indikeras bl.a. av resande av statyer över den ukrainske kosackledaren Mazepa). Sjevtjuk började tala om att kandidera till presidentvalet 2011 och framstod alltmer som en seriös utmanare till Smirnov.³⁵

Den interna maktkampen fick förnyad kraft i samband med att det transnistrisk parlamentet den 15 april 2009 antog ett förslag att avskaffa vicepresidentposten (med motiveringen att en sådan inte finns i Ryssland) och ånyo påbörjades en process mot att öka parlamentets makt på bekostnad av presidenten. Den stora uppslutningen kring förslaget, vilket backades upp av 39 av de 43 deputerade i parlamentet i första läsningen och alltså omfattade även deputerade från presidentens eget parti, tydde på att förslaget var väl förankrat i Moskva.³⁶ Men bara sex veckor senare, den 27 maj 2009, drogs förslaget överraskande tillbaka av parlamentet sedan Smirnov mobiliserat en kampanj bland politiska partier och sociala organisationer, vilka krävde att parlamentet skulle upplösas. Förnyelse anklagades återigen för försök till statskupp och för att hota den politiska stabiliteten i Transnistrien. Det faktum att tillbakadragandet skedde omedelbart efter det att Sjevtjuk varit i Moskva tyder på att Ryssland dragit undan sitt stöd.³⁷ Sålunda upprepades mönstret från 2006 att Ryssland spelade ut Smirnov och Sjevtjuk mot varandra och att Sjevtjuk inte heller nu framstod som en trovärdig utmanare till Smirnov. I dagsläget förefaller alltså Moskva betrakta Smirnov som säkrare garant för de ryska intressena i Transnistrien än Sjevtjuk.

Vissa bedömare vill dock tona ner maktkampen mellan Smirnov och Sjevtjuk som man inte ser som indikation på ett förebådande maktskifte utan mer som en intern maktkamp inom en och samma maktelit. Sheriff är fortfarande mycket beroende av Smirnov och ”familjen”, inte minst av välvilja från den transnistrisk tullmyndigheten, som leds av presidentens son.³⁸

³⁴ Författarens intervju, OSSE, Chisinau, april 2009.

³⁵ Författarens intervju med politisk expert, Chisinau, april 2009.

³⁶ Centre for Eastern Studies, *Eastweek analytical newsletter*, 6 maj 2009, s. 9-10.

³⁷ Centre for Eastern Studies, *Eastweek analytical newsletter*, 3 juni 2009, s. 8.

³⁸ ”Sheriff menjajet gosudarstvennogo manedzjera”, http://politika.org.ua/cgi-bin/b2.pl?sh=pub_singl&num=2069.

8 Ryska och ukrainska ekonomiska intressen i Transnistrien

Som nämnts ovan är den transnistrisk ekonomiska ekonomin starkt exportberoende. Merparten av exporten går via de ukrainska hamnarna i Odesa och Illitjivsk. Uppgifter från EU:s gränsövervakningsinsats (EUBAM) vid den ukrainsk-moldaviska gränsen gör gällande att Transnistrien inte visat sig vara det svarta hål för smuggling av vapen och narkotika som tidigare ansetts. Det har inte funnit några bevis för att organiserad vapensmuggling och bara mindre omfattande narkotikasmuggling.³⁹

Emellertid har förekommit svårkontrollerade uppgifter i rumänsk media om transporter av vapen från den rumänska armén till Transnistrien med slutdestination stålverket MMZ i Rybnitsa, som beskrivits som en länk i en kedja i en vapentillverkning utanför internationell kontroll.⁴⁰

Vad som däremot upptäckts genom EUBAM:s närvaro är en storskalig smuggling av livsmedel, i synnerhet frusen kyckling. Under perioden oktober 2005 till april 2006 importerade transnistrisk företag 42 000 ton kyckling över den ukrainska gränsen. Det motsvarar 70 kg kött för varje invånare i Transnistrien. Motsvarande mängd för Tyskland under hela 2004 var 11 kg. Detta indikerar att det mesta av kycklingen som importerades till Transnistrien exporterades vidare. Inkomsterna uppgås till tiotals miljoner euro per år.⁴¹ Korruptionen inom de moldaviska och ukrainska tullmyndigheterna bedöms fortfarande var ett stort problem.⁴²

Även om stora delar av Rysslands ekonomiska agerande i Transnistrien säkert varit rent bistånd är ändå huvuddelen i grunden ekonomiska transaktioner där man från rysk sida förväntar sig att få betalt. I perioder när Transnistrien inte kunnat betala har detta lett till ett antal ”alternativa transaktioner”. I stället för betalning har olika ryska intressen tagit över företag och andra tillgångar i Transnistrien och i fall där Transnistrien skulle kunna ha krav på betalning från Ryssland så skrivs detta istället av på olika skulder (som nu är fallet med gastransit). Dessa transaktioner är ofta komplicerade och långt ifrån offentliga men följande är de stora dragen av de viktigaste affärerna och ägarförhållandena:

³⁹ Författarens intervju, EUBAM, Odesa, april 2009.

⁴⁰ "Munitie romaneasca pentru Transistria", *Ziua Online* 12 maj 2009, <http://www.ziua.ro/display.php?data=2009-05-12&id=253005>.

⁴¹ ICG, s. 6.

⁴² Författarens intervju, EUBAM, Odesa, april 2009.

Av allt att döma ägs den transnistrisk delen av gastransitnätet *Moldovagaz* i praktiken idag av Gazprom⁴³ (som redan tidigare var den största ägaren).

Elkraftverket *Moldavskaja GRES* ägs sedan mitten av 2008 till 100 procent av ryska elnätsoperatören *Unified Energy Systems* (Inter RAO UES) som varit intresserade av företaget sedan privatiseringen 2003 och som tidigare ägde en stor del (köpet gjordes genom uppköp av *Freecom Trading Ltd* på Cypern). Inter RAO UES ägs till största del av *Rosatom State Nuclear Co.*

Stålverket MMZ har sannolikt tagits över av *Metalloinvest* (till största del ägt av den rysk-uzbekiske oligarken Alisjer Usmanov) mot att de tog över ”förhandlingarna” om skulden till Gazprom (där samme Usmanov också varit verksam).

Textiltillverkaren Tirotext ägs av Agroprombank, en av Transnistriens största banker, som i sin tur till stor del ägs av Sheriff Ltd.

Sammantaget betyder detta att flera av landets största tillgångar sålts under en period när man samtidigt byggt upp en mycket stor statsskuld. Köpare har i de flesta fall varit ryska intressen.

En viktig aspekt av alla dessa transaktioner är förstås den juridiska giltigheten i att transnistrisk myndigheter säljer statliga tillgångar som är moldavisk egendom. Det borde inte råda något tvivel om att dessa transaktioner inte kan vara bindande i strikt mening. Samtidigt är det troligt att affärerna inte kommer rivas upp men väl bli en viktig del av framtida förhandlingar för att lösa konflikten om Transnistrien.

Ukrainska oligarker är också aktiva i Transnistrien. Redan på 1990-talet utvecklades täta affärskontakter mellan Transnistrien och angränsande ukrainska regioner som Odesa och Vinnytsia. Emellertid kom kontakterna mellan det mäktigaste ukrainska kapitalet och Transnistrien att successivt övergå i ryska händer. Denna process hade sin orsak i dels att den moldaviska sidan inte erkände privatiseringar som skedde i Transnistrien utanför dess kontroll, dels att den ukrainska ledningens mer och mer och under inflytande från Väst strävade åt en lösning av konflikten till stöd för den moldaviska sidan.

Stålverket MMZ i Rybnitsa är det enda större företaget i Transnistrien med ukrainskt kapital. Bolaget köptes 1998 till 75 procent av Itera, men i takt med att bolaget förlorade sin gunst hos Kreml såldes dess tillgångar. 2004 tog det österrisk-ukrainska bolaget Hares Group Holding GmbH över 90 procent av ägandet. Men enligt dess president, Youssef Hares, som tidigare var Jusjtjenkos rådgivare i investeringsfrågor, äger bolaget bara 10 procent av MMZ medan resterande 30 procent vardera ägs av Alisjer Usmanov (*Metalloinvest*) och

---

⁴³ Enligt uppgifter Borgen (2006), s. 86, i från CISR och även återgivet i ett EU dokument från 2008 (EC, DG EFA, daterat 13.05.2008).

Vadim Novinsky (*Smart Group*). 15 procent av aktierna i MMZ tillhör ukrainarna Hryhorij Surkis (Dynamo Kiev) och Ihor Kolomojskij (Pryvat Group). Usmanovs bolag Metalloinvest har ett nära samarbete med *Industrial Union of Donbas* (IUD), som ägs av de ukrainska oligarkerna Serhij Taruta och Vitalyj Hajduk, vilket ytterligare stärker det ukrainska inflytandet i MMZ.

Ett intresse för MMZ har också *Mariupolskij metallurgitjeskij kombinat* (MMK) Illitj från Mariupol som levererar metallskrot och insatsvaror till MMZ. Dess huvudägare är den ukrainske oligarken Volodymyr Bojko. Bolaget är det näst största metallurgiska företaget i Ukraina. Förutom i den metallurgiska sektorn visar den ukrainska affärsvärlden störst intresse för den transnistriiska transportsektorn (företagen *Interregional industriunion* och Ukrprominvest), handel och tjänstesektorn, handel med alkoholvaror (cognacstillverkaren Kvint, som närmast betraktas som en nationalklenod och vinfabriken *Buket Moldavii*). Den sammanlagda omfattningen av de ukrainska affärsintressena i Transnistrien uppgår till ca 1 miljard USD per år.

De ukrainska affärsintressena i Transnistrien är sammankopplade med alla de betydande inflytelserika politiska grupperna i Ukraina, såväl hos ”de orangea” som inom Regionpartiet. Emellertid håller sig ukrainarna huvudsakligen i det fördolda och blandar sig inte i den allmänna diskussionen eller i politiken i Transnistrien. De skiljer sig på det sättet från de ryska affärsintressena (Itera, Gazprom m.fl.) som ofta deltar aktivt i utarbetandet av Kremls politik för Transnistrien och framträder som sponsorer för humanitära projekt i regionen.⁴⁴ Jevgenij Sjevtjuk tycks, trots att han själv är etnisk ukrainare, inte ha några starka kontakter till Ukraina, varken inom politiken eller inom affärsvärlden.

Även moldaviska affärsmän är djupt involverade i Transnistrien. Moldavien stödde Ryssland i gaskrisen med Ukraina trots att Ukraina erbjöd landet gas och elektricitet. Moldaviens köper elektricitet från kraftstationen Moldavkaja GRES i Transnistrien som ägs av det ryska företaget RAO UES efter en privatisering som aldrig erkänts av Moldavien, trots att Ukraina samtidigt erbjudit elektricitet till ett lägre pris.⁴⁵

---

⁴⁴ Vitalyj Kulik och Valentin Jakusjik, ”Plan Jusjtjenko po uregulirovaniju pridnestrovskoga konflikta i problemy jego realizatsii”, *Pridnestrovje v makroregionalnom kontekste tjernomorskogo poberezja*, Slavic Research Center, Hokkaido University, Slavic Eurasian Studies, no 18, 2008, ss 186-188.

⁴⁵ Författarens intervju med politisk expert, Chisinau, april 2009.

9 Slutsatser

Transnistriens ekonomi är liten och dess befolkning fattig i BNP/capita-termer räknat. Ekonomins huvudsakliga aktiviteter är baserade på ett litet antal stora företag som till största del ärvts från sovjettiden (med undantag för konglomeratet Sheriff som äger stora delar handel och privat media). Regionens totala ekonomi är ungefär en tredjedel av vad den var 1990, detta trots en kraftig ekonomisk tillväxt under det senaste decenniet. Under denna period av kraftig tillväxt har Transnistrien fortsatt att ackumulera en mycket stor utlandsskuld i storleksordningen 200-300 procent av BNP (till största del en statskuld i form av uteblivna betalningar till Gazprom) samtidigt som man sålt de flesta statliga tillgångar. Handels- och bytesbalansunderskotten är kroniskt stora och detta beror inte på att regionen attraherar stora utländska direktinvesteringar. Sammantaget betyder detta att utgångsläget är mycket dåligt för att klara av en kris som den pågående globala recessionen. Helhetsbedömningen är att Transnistrien inte skulle klara av dagens situation utan hjälp utifrån. Denna hjälp kommer till största del nu liksom den gjort sedan början av 1990-talet från Ryssland.

Transnistrienkonflikten har ibland beskrivits som den av konflikterna i det postsovjetiska området som skulle vara enklast att lösa. Den väpnade fasen av konflikten var relativt kort och vapenvilan har inte brutits sedan avtalet om vapenstillstånd undertecknades 1992. Det finns en potential för förtroende att växa mellan befolkningarna på båda sidor om floden Nistru (Dnestr), där relationerna på gräsrotsnivå egentligen inte är hatfulla. Den etnisk-språkliga dimensionen av konflikten, som var en utlösande faktor för inbördeskriget och ofta förenklat beskrivs som en konflikt mellan den slaviska befolkningen i Transnistrien och den romanska i Moldavien, spelar idag egentligen ingen roll alls. Faktum är att majoriteten av den slaviska befolkningen i Moldavien lever i Bessarabien – väster om floden – och den största enskilda befolkningsgruppen i Transnistrien – öster om floden – är moldavier.

Men alltså finns ingen lösning på konflikten och tiden för en möjlig lösning tycks rinna iväg. En generation av unga transnistrier har vuxit upp sedan utropandet av självständighet och deras identifiering med Transnistrien är självklar. Det gäller även i mycket hög grad den moldaviska delen av den transnistrisk befolkningen.

Ryssland är idag den helt avgörande faktorn för en lösning av Transnistrienkonflikten. Rysslands mål är att bevara sitt inflytande över Moldavien och stå emot konkurrensen från EU i regionen och Natos utvidgning. För närvarande är *status quo* är den variant som passar Ryssland i konflikten. En lösning av konflikten som inte involverar Ryssland är i dagsläget inte otänkbar.

Transnistriens ekonomi skulle i nuläget kollapsa utan externt stöd och detta stöd kommer från Ryssland, med resultatet att Ryssland är involverat i det mesta som sker. Transnistrien har stora skulder till Ryssland och främst till Gazprom, som fortsätter att leverera gas trots att Transnistrien inte kan betala (vilket leder till ökat beroende och möjliga krav från Ryssland, etc.). Transnistriens ekonomi är dock liten (BNP 800 miljoner USD är ungefär jämförbar med kostnaden för äldreomsorgen i Stockholms stad). En kollaps av den transnistrisk ekonomin skulle därför således inte ha några externa rent ekonomiska effekter.

Från ett EU-perspektiv handlar det inte heller om särskilt mycket pengar om det skulle vara detta som krävs för att nå en lösning på konflikten. Både Transnistriens och Moldaviens ekonomier är så små i förhållande till EU att de skulle kunna lösas ut relativt enkelt. EU har därtill en potential för ”soft power” som inte utnyttjas fullt ut. Små men principiella steg inom områden som ekonomiskt utbyte, utbildning, infrastruktur, olika former av utbyten på gräsrotsnivå skulle kunna göra skillnad. I högre grad skulle EU kunna sponsra parallella projekt mellan Moldavien och Transnistrien eller tvinga in parterna i gemensamma delegationer. Noteras som positiv bör initiativet att skapa en Euroregion ”Nistru” mellan regioner i Moldavien och Ukraina, där även Camenca-distriktet i norra Transnistrien deltar.⁴⁶

Ett tydligare engagemang på en högre politisk nivå hos EU skulle signalera att EU prioriterar en lösning av Transnistrienkonflikten. Det är också viktigt att inte tillåta avsteg från det accepterade förhandlingsformatet 5+2 (Moldavien, Transnistrien, Ryssland, OSSE, Ukraina + EU och USA) eller avseende det ryska trupptillbakadragandet. Vad det gäller kontakter med den transnistrisk eliten, företrädesvis Sjevtjuk och hans Förnyelse som är öppnare för diskussioner med Moldavien, gäller dock försiktighet och långsiktighet. Ledarna i Transnistrien är inga marionetter till Moskva och kan förlora sina positioner snabbt om det framkommer att de samarbetar med Väst.

Även om det förefaller osannolikt i dagsläget kan inte uteslutas att Ryssland på sikt skulle kunna släppa taget om Transnistrien och öppna för en återförening med Moldavien. Transnistrien är bankrutt och Ryssland kan anses ha andra påtryckningsmedel på Moldavien. På lång sikt är det dyrt att subventionera Transnistrien och därför skulle Ryssland kunna erbjuda en lösning som innefattar ryska trupper på plats under en längre – men tidsbegränsad – period samt garantier om att Moldavien inte går med i NATO. Nuvarande ekonomiska problem skulle kunna bidra till att Ryssland inte vill fortsätta att betala för den misskötta transnistrisk ekonomin, även om det i dagsläget inte handlar om stora summor för Ryssland heller.

---

⁴⁶ ”Creation of the ”Nistru” Euro-region”, *Ministry of Local Public Administration of Moldova*, <http://www.mapl.gov.md/print.php?l=en&idc=50&id=460>.

En jämförelse med Rysslands relationer till Vitryssland kan tjäna som exempel. Den ryska ledningen har länge av och till visat irritation över vad som uppfattas som den vitryske presidenten Lukasjenkos egensinniga ledarstil och över att subventionera den vitryska ekonomin med billiga energileveranser. På samma sätt finns en irritation över Smirnovs stelbenthet och möjligen även på sikt en trötthet över att subventionera den transnistrisk ekonomien. Emellertid visar exemplet även på att det finns klara begränsningar i den ryska förmågan att påverka eller detaljstyra ledarskapen i både Vitryssland och Transnistrien.

En förutsättning för detta scenario är alltså att Ryssland anser sig ha tillräckligt med inflytande över Moldavien även utan ett separat Transnistrien. I och med att Moldavien vid en återförening skulle överta Transnistriens skulder, framför allt till Gazprom, skulle bara i och med detta det ryska inflytandet över Moldavien *per se* öka. Därtill kan tilläggas att omständigheterna kring det moldaviska parlamentsvalet i april 2009, med ett ifrågasatt valresultat, protester som ledde till oroligheter och massarresteringar efter att parlamentsbyggnaden och presidentadministrationen satts i brand, samt oförmågan hos det nyvalda parlamentet att enas om en ny president, har lett till en försvagning av det moldaviska ledarskapet vilket på sikt (stundande nyval med risk för nya oroligheter) även leder till ett stärkande av det ryska inflytandet över landet.

10 Referenser

N.B.: Intervjuer, tidningsartiklar, enstaka Internethemsidor och pressmeddelanden refereras bara till i den löpande texten ovan och finns inte i referenslistan nedan.

Acemoglu, D., S. Johnson, och J. Robinson (2005). "Institutions as the Fundamental Cause of Long-Run Growth" in *Handbook of Economic Growth*, Philippe Aghion and Stephen Durlauf (eds.) Elsevier, North Holland, 2005

Borgen, C. J. (2006). "Thawing a frozen conflict: Legal aspects of separatist crises in Moldova". St John's University, School of Law. Legal Studies Research Paper Series #06-0045.

Center for Economic Policies of IDIS (2008). "Economic Monitor: Quarterly Analysis and Forecasts", Issue 13/ Q2 2008.

Centre for Eastern Studies, *Eastweek analytical newsletter*, 6 maj 2009, s. 9-10, 3 juni 2009, s. 8.

CISR (2007). "Moldova's and Transnistria's Economies: From Conflict to Prospects of Peaceful Development", Chisinau, 2007

European Commission, DG, EFA (2008). "The cost of Non-Moldova", Mimeo dated 13-05-2008.

Munteanu, I., and A. Munteanu (2007). "Transnistria: a paradise for vested interests", *SEER – South-East Europe Review for Labour and Social Affairs*, Issue: 04-2007, p. 51-66

Helpman, E. (ed.) (2008). *Institutions and Economic Performance*. Harvard University Press.

International Crisis Group (ICG) *Moldova's Uncertain Future*, Europe Report No 175, 17 August 2006, <http://www.crisisgroup.org/home/index.cfm?id=4340&l=1>, s 6.

Kulik, Vitalij och Jakusjik, Valentin (2008), "Plan Jusjtjenko po uregulirovaniju pridnestrovskoga konflikta i problemy jeho realizatsii", *Pridnestrovje v makroregionalnom kontekste tjernomorskogo poberzja*, Slavic Research Center, Hokkaido University, Slavic Eurasian Studies, no 18, 2008, ss 186-188.